

"Ο απόδημος ελληνισμός ως μνήμη μέλλοντος της προσφυγιάς"

15ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ποντιακών Συλλόγων
για την Εθνική Αυτογνωσία

Άρτα, 30-31/10-1/11/2009

Ν. Λυγερός

Ο τίτλος της διάλεξης είναι εξηγηματικός, αλλά συνήθως χρειάζεται και μια διάλεξη για να εξηγήσουμε τον τίτλο. Η ιδέα είναι ότι το πλαίσιο του Ελληνισμού δεν είναι ο χώρος, είναι ο χρόνος. Αν πούμε μόνο και μόνο αυτό εξηγούμε πάρα πολλά πράγματα που αφορούν και τον Ποντιακό Ελληνισμό. Ο Ποντιακός Ελληνισμός πλέον ζει μέσα στο χρόνο. Όχι πια μέσα στον χώρο. Το να πηγαίνουμε στην Παναγία Σουμελά είναι πολύ σημαντικό, όχι μόνο για να διεκδικούμε τον χώρο, αλλά επειδή αποδεικνύουμε ότι είμαστε μια συνέχεια μέσα στον χρόνο. Αυτή η συνέχεια μέσα στον χρόνο έχει και στρατηγικές επιπτώσεις. Στην πραγματικότητα το πλαίσιο της αντίστασης ενός αδύναμου εναντίον ενός ισχυρού, γίνεται πάντοτε μέσα στον χρόνο. Ο Ελληνισμός υπάρχει τώρα όχι επειδή υπήρξε κάπου, αλλά επειδή υπήρξε κάποτε. Πολλοί από μάς έχουν την εντύπωση πως όταν περνάει ο χρόνος ξεχνάμε. Αυτό είναι φυσιολογικό για τους ανθρώπους του χώρου. Στην πραγματικότητα, οι άνθρωποι ζουν μέσα στον χρόνο γιατί αποτελούνται από κομμάτια του χρόνου. Κατά συνέπεια ο χρόνος και η πάροδος του ενισχύουν αυτή την προσπάθεια και είναι σημαντικό να το καταλάβουμε αυτό το πράγμα, διότι όταν αγωνιζόμαστε για το πλαίσιο της αναγνώρισης της γενοκτονίας έχουμε ακόμα και Πόντιους, όχι μόνο Έλληνες Ελλαδίτες εννοώ, που θεωρούν ότι είναι παλιό το θέμα! Ότι πρέπει να το ξεπεράσουμε! Ότι αν δεν το ξεπεράσουμε, δεν υπάρχει μέλλον! Στη πραγματικότητα μπορούμε να ξεπεράσουμε μόνον εμπόδια, τις ευκολίες δεν μπορούμε να τις ξεπεράσουμε. Αν προσέξετε, λοιπόν, τώρα τον τίτλο είναι «πώς μετατρέπει ο χρόνος» – και μόνον ο χρόνος. Διότι, αν το σκεφτείτε, ο πρόσφυγας είναι ένας ξένος, με την πάροδο όμως του χρόνου μετατρέπεται σε απόδημος ελληνισμός. Ποια είναι η διαφορά μεταξύ του «πρόσφυγα» και του «ελληνισμού» - όταν είναι απόδημος: ο ένας διεκδικεί έναν χώρο που δεν του ανήκει - δηλαδή ζει σε μια πατρίδα που δεν είναι δική του, αλλά συνεχίζει να έχει επαφή με την άλλη -, ο άλλος μένει σ' αυτήν την πατρίδα, αλλά ζει στη δική του. Ο απόδημος ελληνισμός δεν διεκδικεί να μετατρέψει, τοπικά, τον χώρο στον οποίο βρίσκεται σε ελληνισμό. Αυτό που διεκδικεί είναι η συνέχεια του χρόνου. Δηλαδή, είναι μια προέκταση του ελληνισμού σ' έναν χώρο εκτός ελλαδισμού. Αυτό σημαίνει τι: σημαίνει ότι για τον ελληνισμό - και βέβαια και για τον ποντιακό ελληνισμό - ο φυσιολογικός του χώρος είναι ο χρόνος. Αυτό μπορεί να σας φανεί παράδοξο, αλλά, αν το σκεφτείτε, ο Πόντος ήταν πάντοτε απομονωμένος χωρικά. Η μόνη συνέχεια είναι αυτό που βλέπουμε και στον αετό: είναι το βλέμμα! Χωρίς το βλέμμα δεν υπάρχει συνέχεια. Το θέμα είναι ότι βλέμμα ανήκει σ' αυτόν που βλέπει, όχι σ' αυτόν που κοιτάζει. Και το θέμα είναι ότι πολλοί κοιτάζουν και λίγοι βλέπουν. Ο αετός όμως βλέπει! Ενώ εμείς τον κοιτάζουμε. Τι βλέπει αυτός ο αετός: βλέπει ότι αν ο απόδημος ελληνισμός δεν ξέρει ότι προέρχεται από προσφυγιά, γίνεται ένας οπορτουνισμός. Είναι μία δυνατότητα

που του παρείχε η ζωή να πάει στο εξωτερικό κι εκεί να καταφέρει τη ζωή του. Δεν υπάρχει πια κανένα στοιχείο προσφυγιάς όταν είναι μόνο αυτό το πλαίσιο. Ο απόδημος ελληνισμός είναι δυνατός και ισχυρός – και γι' αυτό δημιουργεί και ελληνικά λόμπυ -, διότι ξέρει ότι προέρχεται από την προσφυγιά. Δηλαδή, προέρχεται από ανθρώπους που έρχονται από τα βάθη του χρόνου, αλλά από έναν άλλο χώρο. Γι' αυτό δημιουργείται αυτό που ονομάζουμε «η μνήμη μέλλοντος». Δηλαδή, την ώρα που οι πρόγονοί σας έφυγαν ως πρόσφυγες ή την ώρα που τα παιδιά σας θα φύγουν ως πρόσφυγες, στην πραγματικότητα, δημιουργούν τον επόμενο απόδημο ελληνισμό. Άλλο να φεύγεις για να πιάσεις μια δυνατότητα και άλλο να είσαι μία δύναμη. Ο Έλληνας όταν πηγαίνει στο εξωτερικό, παραμένει Έλληνας. Ενσωματώνεται στην κοινωνία του εξωτερικού, δεν υπάρχει πρόβλημα, αλλά δεν είναι πια Ελλαδίτης. Οι Πόντιοι δεν ήταν ποτέ Ελλαδίτες. Μερικοί από τους Πόντιους έγιναν Ελλαδίτες και συνήθως δεν έχουν πλέον το χρώμα του Πόντου, το μαύρο ή το κίτρινο, αλλά το γαλάζιο ή το πράσινο. Όταν ο Πόντιος αποκτά αυτά τα δύο χρώματα, δυσκολεύεται να διεκδικήσει τη θυσία του μαύρου, διότι είναι πια χρωματισμένος. Το μαύρο δεν είναι χρώμα. Το μαύρο είναι η ουσία. Το θέμα, λοιπόν, είναι ότι αν δεν επινοήσουμε αυτό που λέμε «μνήμη του μέλλοντος», αν δεν καταλάβουμε τι σημαίνει να είσαι πρόσφυγας ακόμα και στην ίδια τη χώρα σου, τότε θα δημιουργήσουμε τα λεγόμενα προβλήματα που θα σας τα πω μ' έναν παράδοξο τρόπο, τα οποία είναι τα εξής: Έχετε ζήσει – κι όταν λέω έχετε ζήσει δεν εννοώ εσάς, εννοώ τη συνέχειά σας – την βρισιά στον ελλαδικό χώρο να σε ονομάζουν Τούρκο την ώρα που έχετε φύγει για μια γενοκτονία. Μήπως τώρα, ας πούμε, αυτό που ονομάζαμε – «αυτό» λέω, το αφαιρετικό ον που ονομάζαμε Τούρκο – μήπως τώρα τον ονομάζουμε Ρωσοπόντιο. Διότι, να σας το πω λίγο πιο προκλητικά, ο Προμηθέας αν ήταν Ρωσοπόντιος, εφόσον ήταν στον Καύκασο, δεν θα ήταν Προμηθέας; Θέλετε τον Προμηθέα; Ή θέλετε το Έλληνα;

Ο Ελληνισμός είναι από τις σπάνιες λέξεις που λειτουργεί με την κατάληξη -ισμός, που έχει ακόμα μια πέραση. Όλοι οι άλλοι -ισμοί είναι πια άλλης μόδας. Έχει ενδιαφέρον αν το σκεφτείτε. Οι άλλοι, πολύ συχνά, καθορίζονται και χωρικά με μεγάλες εκτάσεις. Ο Ελληνισμός δεν καθορίζεται χωρικά. Είναι δύσκολο! Καθορίζεται, όμως, διαχρονικά! Ζει μέσα στον χρόνο, γιατί είναι κομμάτια του χρόνου. Πρέπει, λοιπόν, να σκεφτούμε πολύ σοβαρά ότι όταν εμείς, που προερχόμαστε από πρόσφυγες, γίναμε απόδημος ελληνισμός - ακόμα και μέσα στην Ελλάδα μερικές φορές - αν δεν καταλάβουμε τη συνέχεια του χρόνου, θα απαντήσουμε και πάλι χωρικά. Θα καθορίσουμε τη συνέχειά μας χωρικά. Γι' αυτό θα δούμε μια διαφορά μεταξύ, θα έλεγα, των παλαιών Ποντίων και των νέων Ποντίων. Αυτό, όμως, που δεν βλέπουμε είναι ότι το να είσαι παλιός ή νέος δεν έχει σημασία μέσα στον χρόνο. Σημασία έχει να είσαι Πόντιος! Σημασία έχει να υπάρχει αυτή η συνέχεια. Διότι μόνον αν υπάρχει αυτή η συνέχεια, μπορούμε να καταφέρουμε αυτό που θέλει ο ποντιακός ελληνισμός: να αναγνωρισθεί η γενοκτονία. Δεν μπορούμε να αναγνωρίσουμε μια γενοκτονία που σχετίζεται με τον χρόνο, αν δεν καταλαβαίνουμε ότι εμείς οι ίδιοι είμαστε κομμάτια χρόνου. Αυτό, λοιπόν, σημαίνει και εξηγεί τι; Έχετε ποτέ σκεφτεί γιατί υπήρξε η γενοκτονία; Για ποιο λόγο; Είναι επειδή οι Πόντιοι υπήρχαν; Ή επειδή μέσα στο πλαίσιο του χρόνου οι Πόντιοι εξελίχθηκαν και έγιναν εχθροί; Εχθροί ποιανού; Της βαρβαρότητας! Γιατί όταν είσαι μια συνέχεια, δημιουργείς έναν πολιτισμό. Οι Πόντιοι, αν το κοιτάξετε – και είστε πιο ειδικοί από μένα -, άρα ξέρετε πολύ καλά ότι, παραδείγματος χάριν, το φροντιστήριο της Τραπεζούντας ανέδειξε πολλά στοιχεία που δεν υπήρχαν πριν και κατά συνέπεια έγινε ένας στόχος. Τώρα το εσωτερικό μας είναι και το εξωτερικό. Εγώ νομίζω ότι οι Πόντιοι με την ύπαρξή τους αποδεικνύουν

και αναδεικνύουν το τι μπορεί να κάνει ένας Έλληνας του απόδημου ελληνισμού στη χώρα του. Διότι αν το σκεφτείτε μόνο και μόνο κοινωνικά, θα δείτε ότι αυτός ο άνθρωπος που πήγε κι έζησε στο εξωτερικό και δούλεψε και επέστρεψε, αν κάνει μόνο και μόνο αυτό, είναι δύο φορές πρόσφυγας. Διότι όταν επιστρέφει στην Ελλάδα έρχεται σε μία άλλη πατρίδα. Διότι η Ελλάδα δεν είναι πια η Ελλάδα **του**. Γιατί; Διότι υπάρχει αυτή η διαφοροποίηση με τον χώρο. Στην πραγματικότητα, ο ελληνισμός δεν έχει Ελλάδα! Η Ελλάδα είναι ελληνισμός. Την Ελλάδα την καθορίζουμε συχνά χωρικά. Σκεφτείτε το όμως διαχρονικά! Όταν λέτε το Βυζάντιο, για ποια περιοχή μιλάτε; Για ποια περίοδο; Αυτό που έχει σημασία όμως είναι ότι το Βυζάντιο διαχρονικά είναι η μεγαλύτερη αυτοκρατορία του κόσμου, ενώ χωρικά δεν ήταν παρά μία Πόλη. Τι σημαίνει Πόλη μέσα στον χρόνο; Σημαίνει πολιτισμός. Αυτός ο πολιτισμός είναι αυτό που αλλάζει τον πρόσφυγα σε απόδημο ελληνισμό. Ο πρόσφυγας είναι τα θεμέλια. Ο απόδημος ελληνισμός, αν ξεχάσει τα θεμέλιά του, ξεχνάει ότι ο άλλος δημιούργησε το κράτος του πάνω στους νεκρούς του. Δεν είναι μια μικρή λεπτομέρεια! Αν τα θεμέλια δεν είναι σωστά, το κτήριο δεν στέκει. Αυτό που μπορούμε να δούμε στα γεφύρια είναι ό,τι βλέπουμε και μέσα στον χρόνο. Η γέφυρα είναι μία υπέρβαση. Είναι από πάνω, διότι υπάρχει κάτι από κάτω. Και υπάρχει κάτι από κάτω, διότι υπάρχουν δύο πράγματα πάνω. Για ενωθούν τα δύο πράγματα πάνω, πρέπει αυτός που κανονικά ήταν κάτω να κάνει μια υπέρβαση και να πάει πάνω. Πάει έντεχνα με τόξο! Με γωνία! Ελαχιστοποιεί! Αλλά η ιδέα ποια είναι: είναι ότι χωρίς γέφυρα, δεν υπάρχει πέρασμα. Για τη γέφυρα είναι το ένα πόδι η προσφυγιά, το άλλο ο απόδημος ελληνισμός. Το θέμα είναι ποιος περνάει πάνω σ' αυτή τη γέφυρα! Μόνον ο ελληνισμός.